

Пилипів Ю.В.,
аспірант кафедри екології біологічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ЗАХИСТУ ПОПУЛЯЦІЙ ЗОЗУЛИНЦЕВИХ (*ORCHIDACEAE* JUSS.) В УКРАЇНІ

Україна належить до групи країн із складними проблемами довкілля. Вони є типовими, з одного боку, для країн, що розвиваються, а з іншого – для індустріально розвинених країн. В основному, згадують про довкілля в передвиборчий період. Лише поодинокі громадські організації регулярно і наполегливо акцентують увагу на реальних загрозах. Водночас час від часу активізуються різні «еко-експерти», котрі не мають жодного досвіду роботи в цій сфері, відповідної освіти чи наукового обґрунтування претензій, однак мають на все готові рішення. Деякі політики і псевдо-експерти продовжують заробляти на екотемах як гроші, так і політичні дивіденди, не вирішуючи насправді реальних екологічних проблем щодо біорізноманіття. Це дискримінує як сам інститут громадянського суспільства, так і можливості для сталого розвитку в цілому.

На регіональному рівні сталий розвиток передбачає розробку соціально-економічних та екологічних програм розвитку територій, формування місцевих бюджетів з урахуванням пріоритетності цілей і завдань сталого розвитку, реалізацію комплексу заходів збалансованого розвитку регіонів. Необхідно забезпечити збереження та запобігання зникненню видів, що перебувають під загрозою вимирання, продовжити формування та підтримувати мережу центрів штучного розведення та ренатуралізації рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин, які є аборигенними для місцевої екосистеми (національні парки, ботанічні сади).

В Україні спостерігається катастрофічне зменшення площі територій водноболотних угідь, степових екосистем, природних лісових екосистем, які є основою для збереження біорізноманіття. Скорочуються території, зайняті природною рослинністю, що призводить до виникнення загрози втрати гено- та ценофонду. Тим часом, унікальне біологічне різноманіття, як результат багатовікової еволюції, повинно бути передано прийдешнім поколінням у максимально збереженому стані.

Родина зозулинцевих з багатьох причин залишається об'єктом інтенсивних різносторонніх ботанічних досліджень як у глобальному, так і в регіональних вимірах. Під загрозою зникнення опиняються як окремі види, так і цілі роди, тому всі орхідні України занесені до Червоної книги України (2009) та Додатку II Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що знаходяться під загрозою зникнення. Недостатня увага до орхідних в останні десятиліття призвела до того, що оселища багатьох видів знищені, а репрезентативних територій для створення природоохоронних об'єктів стає все менше.

Представники родини зозулинцевих, хоч і мають високий рівень пристосовуваності до умов навколишнього середовища, дуже чутливо реагують на зміни умов їх зростання і навіть незначні коливання режиму освітлення, зволоження чи кислотності ґрунту у навколишньому середовищі призводять до негативних наслідків у життєдіяльності їх популяцій, а, часто, і до повного їх зникнення із природних оселищ. Наприклад, чітку динаміку зниження життєвості популяції виду *Cephalanthera damasonium* (Mill.), поблизу м. Винники (Львівська область), причиною якого стали зміни клімату, бачимо нижче у таблицях. Для порівняння надано дані двох років досліджень.

Життєвість популяції 2019

Особина (віковий стан)	Висота особини, см	Висота суцвіття, см	Ширина найбільшого листка, см	Життєвість
g ₂	38	6	5	висока
g ₂	45	10	8	висока
g ₂	43	11	8	висока
g ₂	39	8	8	висока
g ₂	40	8	7	висока
g ₂	37	7	8	висока
g ₂	35	9	7	середня
g ₂	29	6	8	середня
g ₂	34	7	8	середня
g ₂	27	6	5	середня
g ₂	26	6	6	середня
g ₂	43	11	9	висока

g ₂	33	9	7	середня
g ₂	37	9	7	висока
g ₂	32	7	6	середня
g ₂	37	8	8	висока
g ₂	27	5	7	середня
g ₂	40	10	9	висока
g ₂	33	7	7	середня
Популяція				ВИСОКА

Життєвість популяції 2020

Особина (віковий стан)	Висота особини, см	Висота суцвіття, см	Ширина найбільшого листка, см	Життєвість
g ₂	37	12	6	висока
g ₂	36	13	7	середня
g ₂	46	21	8	висока
g ₂	24	3	7	низька
g ₂	51	20	10	висока
g ₂	38	11	7	висока
g ₂	28	6	8	середня
g ₂	25	9	8	середня
g ₂	37	9	7	висока
g ₂	33	5	6	середня
g ₂	17	7	6	низька
g ₂	41	9	10	висока
Популяція				СЕРЕДНЯ

Сім досліджуваних генеративних зрілих особин у 2020 році не вдалось виявити для повторного вивчення взагалі, а основні морфологічні параметри деяких помічених особин знизились. Життєвість популяції також знизилась з високої (2019) на середню (2020). Причинами негативної тенденції, очевидно, була безсніжна зима 2020, а також пізня весна. Зокрема, пізній початок весняного періоду загальмував розвиток надземних частин особин.

Наведений вище приклад демонструє, наскільки важливими є охорона та збереження популяцій рідкісних видів, та що з ними відбувається поза нашою увагою. Саме тому забезпечення стабільних умов розвитку громадянського суспільства в гармонії з навколишнім середовищем є фундаментальною запорукою для збереження унікальних рослин на території України.

Отже, формування сталого розвитку українського суспільства позитивно впливає на захист популяцій рослин з Червоної Книги України, в тому числі і унікальних зозулинцевих.